

35 døde ved branden på Hotel Hafnia i 1973

4 gange var den anklagedes forsvarer til stede under de i alt 87 afhøringer af politiet

Kilde: Dansk Institut for Tortur

HAFNIA-BRANDEN. Dømte man den rigtige for mordbranden på Hotel Hafnia i 1973? Ny dokumentar sår tvivl om konklusionen og politiets forhørsmetoder. Foto: Jan Unger

Retssikkerhed. Politiets afhøringsmetoder skal granskес

Dansk politi benytter forældede og tvivlsomme forhørsметoder, der kan have store konsekvenser for retssikkerheden. Vi bør kigge mod England og Norge, som har reformeret deres afhøringsteknikker.

ANALYSE

ASBJØRN RACHLEW,
NORSK VICE-POLITIINSPEKTØR OG FORSKER VED UNIVERSITETET I OSLO

THERESE RYTTER,
CHEFJURIST I DANSK INSTITUT MOD TORTUR

I 1989 blev Erik Solbakke Hansen dømt for Hafnia-branden, hvor 35 mennesker omkom. Han blev også dømt for en lang række andre pyroman-

brande samt drabet på den 15-årige Anette Thomsen fra Fanø.

Da Solbakke var psykisk udviklingshæmmet, blev han dømt til forvaring på ubestemt tid.

I TV 2-dokumentaren 'Tilståelsen' bliver der stillet spørgsmålstejn ved validiteten af Solbakkes tilståelser. Var de falske, og blev han uskyldigt dømt?

Dokumentaren har også rystet Folketingets medlemmer fra højre til venstre, og flere retsordførere kræver en genåbning af sagen og en ændring af lovgivningen. Et flertal uden om regeringen er derudover enige om, at politiets afhøringsmetoder skal undersøges og moderniseres. Justitsministeren er derfor kaldt i samråd for at redegøre for politiets afhøringsmetoder.

Det er et vigtigt skridt. En granskning af Solbakke-sagen har nemlig stor betydning for vores retssikkerhed. Den rejser også spørgsmålene: Er der andre sager, hvor borgere muligvis er blevet uskyldig dømt? Og kan en lignende sag opstå i dag på grund af politiets afhøringsmetoder?

LAD OS SE NÆRMERE på Solbakke-sagen. For det første blev Solbakke dømt alene på grundlag af sine tilståelser. Der var in-

gen tekniske beviser, såsom fingeraftryk eller dna-spor, og ingen øjenvidner. Ingen af de afhørte vidner bekræftede Solbakkes tilståelser. Og centrale vidner blev ikke afhørt af politiet.

For det andet var det den samme efterforskningsleder, som fik Solbakke til at tilstå alle forbrydelserne. Det var samme anklager, som rejste tiltale og førte sagerne ved domstolene, og det var den samme dommer, der dømte i alle sagerne. Igennem hele retsforløbet havde Solbakke også den samme forsvarer. Dette samme persongalleri gør retsprocessen sårbar over for justitsfejl.

For det tredje manglede der effektive retsgarantier. Med en intelligenskvotient på 69 lå Solbakkes kognitive evner på niveau med en 10-12-årigs. Solbakke forstod næppe processen, eller hvilke menneskerettigheder han gav afkald på. Politiet orienterede ham om retten til at have sin forsvarer til stede ved afhøringerne, men Solbakkes advokat var kun stede i 4 ud af de i alt 87 politiafhøringer.

DE SENESTE 30 års forskning i politiets afhøringsmetoder viser, at måden, politiet gennemfører sine afhøringer på, har stor betydning for bevisværdien af de indsamlede oplysninger. Lyd- og billedopta-

gelse af politiafhøringer øger kvaliteten af bevismaterialet, da den sikrer en nøjagtig gengivelse af afhøringslederens spørgsmål og mistænktes svar. Ingen af politiafhøringerne af Solbakke blev imidlertid optaget på bånd eller film. Det var ikke datidens standard. Og det gælder fortsat i dag, at politiafhøringer ikke systematisk bliver optaget på lyd eller video.

ENDELIG VAR dansk politis afhøringsmetoder dengang – ligesom nu – ikke offentligt tilgængelige. Afhøringsrapporterne vidner imidlertid om, at efterforskningslederen anvendte ledende og manipulerende spørgsmål. Formålet var at opnå en tilståelse. Tre årtiers forskning har imidlertid vist, at tilståelsesorienterede afhøringer indebærer en øget risiko for falske tilståelser. I Solbakke-sagen tilstod den mistænkte ikke alene Hafnia-branden, men også en række andre brande, som aldrig havde fundet sted.

Falske tilståelser foregår overalt i verden. Over 100 personer tilstod mordet på Sveriges tidligere statsminister Olof Palme. Når forskere ser på årsagerne til urigtige domfældelser, finder de to forklaringer: bekræftelsesbias og tunnelsyn. Som efterforsker bliver man let blændet af sin

formodning om mistænktes skyld. Man leder efter beviser, der kan bekræfte ens hypotese om den mistænktes skyld, og bortforklarer forhold, der peger på hans uskyld.

I England og Norge er der flere alvorlige eksempler på, at uskyldige er blevet idømt fængselsstraffe på livstid for forbrydelser, de aldrig havde begået. Det skete på grundlag af falske tilståelser, afgivet under politiets pres og manipulation. Disse justitsmord gav anledning til en tilbundsgående undersøgelse af politiets afhøringsmetoder. Resultatet var, at England og senere Norge afskaffede tilståelsesorienterede afhøringsmetoder og indførte en helt ny metode: undersøgende afhøringer eller *investigative interviewing*. Denne metode anses i dag som den ypperste.

Den danske regering har udtalt sig positivt om metoden, og udenrigsministeren har været vært for internationale konferencer, hvis formål var at fremme denne afhøringsmetode over for andre stater.

MEN PÅ POLITISKOLEN og i landets politikredse har man endnu ikke taget undersøgende afhøringer til sig. Dansk politis afhøringsmetoder har udviklet sig en del

siden 1989. Men i modsætning til England og Norge er afhøringsmetoderne fortsat hemmelige, der er ikke lyd- eller billedoptagelser i alle sager, og dansk politi har ikke taget et endeligt opgør med tilståelseskulturen.

Når vi alligevel kan sige noget om politiets afhøringsmetoder i de senere år, skyldes det, at de er blevet beskrevet i artikler og bøger af tidligere ansatte hos Rigspolitiet.

SOM RETSSAMFUND bør vi ikke acceptere en retshistorisk skamplet som Solbakke-sagen. Vi må gøre alt for at forhindre, at tilsvarende sager opstår igen. Vi bør først og fremmest gennemføre en uafhængig ekspertundersøgelse af politiets afhøringsmetoder. Det vil være til fordel for politiets efterforskning og borgernes retssikkerhed. Som Europarådet har udtrykt i over 25 år – også over for Danmark: »Formålet med afhøringer bør være at opnå præcise og pålidelige oplysninger for at afdække sandheden om de forhold, der efterforskes, ikke at opnå en tilståelse fra en person, som allerede anses som skyldig i afhøringsofficerens øjne«.

Det håber vi, at den danske stat omsider vil lytte til.

analyse@pol.dk

Grønland er paradoksernes land

at Grønland er et de facto dobbeltsproget samfund, på trods af at det danske sprog med indførelsen af selvstyret i 2009 blev fjernet som koofficielt sprog.

Danmarksprogede grønlandere opfatter 'grønlandiseringsprocessen' som et angreb på deres ret til at føle sig som grønlandere. Den såkaldte sprogdebat i Grønland er derfor mindst lige så følelsesladet som udlændingedeбаты i Danmark.

Det er altid en kamp at finansiere en dokumentarfilm, men dette projekt viser sig at være ekstraordinært svært.

Bortset fra at vi får lidt udviklingsstøtte undervejs, er det meget vanskeligt at overbevise finansører såsom Filminstitutet, DR og diverse fonde om, at tiden kalder på en ny dokumentarfilm om Grønland.

En af årsagerne er måske, at der er en udbredt opfattelse i Danmark af, at vi allerede ved, hvad der er værd at vide om grønlandernes land. Først efter seks års ihærdig indsats sker der et gennembrud, da jeg sammen med filmens producer præsenterer projektet for udenlandske tv-stationer på et såkaldt pitch forum i Tromsø.

Vi bliver glædeligt overraskede over, hvor stor interessen for selvstændighedsdebatten i Grønland er i udlandet, og modtager prisen for bedste dokumentarprojekt.

Men vigtigst af alt er konsulenten på Det Danske Filminstitut begejstret for filmens hovedperson, som jeg har fulgt med kamera igennem tre år. To dage efter hopper hun fra projektet af personlige årsager.

I EN JOURNALISTISK tv-dokumentar byg-

get op omkring interviews vil det typisk være tilstrækkeligt, at de medvirkende er dygtige debattører.

I en karakterbåren dokumentarfilm som 'Kampen om Grønland' er det afgørende, at de medvirkende ikke bare taler, men også handler ud fra deres overbevisning.

Ud over at min nye hovedperson skal være reflekteret, veltalende og karismatisk, skal vedkommende derfor også være aktivistisk. For det er, når ens idealer kolliderer med virkeligheden, at en historie for alvor bliver interessant at følge. Jeg bliver nødt til at takke nej til alle opgaver de efterfølgende måneder og sætte alt ind på at finde den rigtige medvirkende.

Det går op for mig, at hvis jeg skal give et nuanceret billede af den stærkt polariserede selvstændigheds- og identitetsdebat i Grønland, bliver jeg nødt til at se den fra flere perspektiver og dermed have mere end én hovedperson.

Efter en meget lang researchfase ender jeg med at følge fire yngre grønlandere, som kæmper passioneret for at bedre Grønland.

Rapperen Josef bliver landskendt, da han med hittet 'Tupilak' sætter spørgsmålstegn ved rigsfællesskabet med Danmark.

Da han kaster dannebrog på scenegulvet, hujer publikum af begejstring, fordi han udtrykker den indestængte vrede, mange unge grønlandere føler mod Danmark.

For så længe Grønland er en del af Danmark, har danskerne alt for meget magt over grønlanderne. Uddannelsessystemet, sundhedsvæsenet, ja, hele den måde, Grønland forvaltes på, er bygget op ef-

ter en dansk model og hviler dermed på danske værdier. Mange grønlandere har en oplevelse af, at deres land ville se meget anderledes ud, hvis de selv bestemte alt.

Josefs kæreste, Paninnguaq, er i Grønland kendt for sit engagement for at forebygge selvmord. Hun har selv forsøgt at begå selvmord to gange og er overbevist om, at øen har verdensrekord i selvmord, fordi grønlanderne føler sig fremmedgjorte i et land, som er bygget op som en kopi af Danmark.

I mange år forsøgte hun med egne ord selv at blive ligesom danskerne, men har fundet ud af, at det ikke er muligt. Det har været foruroligende for mig at opleve, hvor almindeligt det er blandt grønlandere i alle aldre at føle sig mindre værd i forhold til danskere.

Paninnguaq og Josef bliver det første par i Grønland, som får en inuitatoverring i ansigtet. En tradition, som er ved at blive genoplivet, efter den blev forbudt af missionærerne. Det unge par bliver inviteret ind i et populært talkshow og fortæller, at tatoveringerne er en måde at genskabe forbindelsen til forfædrene på, og til de værdier, som er gået tabt med koloniseringen.

Nu ser man også ældre grønlandske kvinder få traditionelle tatoveringer på hænder og i ansigtet. De færreste danskerer forstår, hvor meget kolonitiden stadig præger Grønland.

DEN UNGE politiker Kaaleeraq drømmer om løsrivelse fra Danmark og har derfor den fulde støtte fra tidligere landstyreformand Lars-Emil Johansen. Kaaleeraq mener, at bloktilskuddet fra Danmark pacificerer grønlanderne, et bud-

“Grønlandere oplever, at danskere ser ned på dem og opfatter deres land som et sort hul, man bare pøser en masse penge ned i

lie, bliver ofte udsat for chikane, fordi hun ikke taler grønlandsk. Hun danner et nyt parti, som er imod selvstændighed, og det er et meget kontroversielt standpunkt at indtage i Grønland. Tillie har en dansk far og en grønlandsk mor og betragter rigsfællesskabet mellem Danmark og Grønland som et kærlighedsægteskab. Selvstændighedsforkæmpere som Kaaleeraq ser det som et tvangsægteskab.

Men Grønland er paradoksernes land. For Kaaleeraq er dybt afhængig af det danske sundhedsvæsen, og selv om Josef rapper om, at det danske sprog fylder for meget i Grønland, kommer han hele tiden til at tale dansk med kæresten. Paninnguaq vil kappe båndene til Danmark, men når i løbet af filmen til en erkendelse af, at Danmark også er en del af hende.

Da hun tilfældigvis befinder sig i København den aften, hvor håndboldherrene hyl-des efter at have vundet VM, del-tager hun stolt sammen med andre grøn-

skab, han rejser ud til de mindre bygder og holder brandtaler om. De knap 4 mia. kr., som Danmark sender til Grønland hvert år, dræber ikke bare iværksætterlyst og initiativ, men nedbryder også grønlandernes selvtillid, mener han.

Filmens fjerde hovedkarakter, Tillie, bliver ofte udsat for chikane, fordi hun ikke taler grønlandsk. Hun danner et nyt parti, som er imod selvstændighed, og det er et meget kontroversielt standpunkt at indtage i Grønland. Tillie har en dansk far og en grønlandsk mor og betragter rigsfællesskabet mellem Danmark og Grønland som et kærlighedsægteskab. Selvstændighedsforkæmpere som Kaaleeraq ser det som et tvangsægteskab.

Men Grønland er paradoksernes land. For Kaaleeraq er dybt afhængig af det danske sundhedsvæsen, og selv om Josef rapper om, at det danske sprog fylder for meget i Grønland, kommer han hele ti-

lændere i fejringen på Rådhuspladsen.

Denne scene måtte desværre som så mange andre vellykkede scener klippes ud af pladsmæssige årsager, men kan ses på filmens hjemmeside. Og på trods af at Tillie insisterer på, at man sagtens kan være grønlander, selv om man ikke taler grønlandsk, drømmer hun om en dag at kunne deltage i debatterne på grønlandsk.

Jeg bliver i Grønland hele tiden spurgt: Hvem holder du med? Jeg svarer, at jeg holder med dem alle sammen.

I dokumentarfilm udpeger man ofte en karakter, som personificerer den modstand, hovedpersonen er oppe imod.

Da jeg fortæller klipperen, at vi i denne film ikke har nogen 'skurk', siger han efter et stykke tid: »Så når vi har set en scene med Kaaleeraq, tænker vi som publikum, at det er ham, der har ret. Men når vi så har set en scene med Tillie, bliver vi i tvivl og overvejer, om det måske er hende, som har fat i den lange endes«.

DET ER LIGE præcis det, jeg vil med 'Kampen om Grønland'. Ved at komme tæt på hver enkelt af dem ønsker jeg at give en forståelse af deres ønsker og drømme, og så vil jeg lade det være op til publikum at tage stilling.

Af samme grund har jeg fravalgt den alvidende fortællerstemme, som vi kender fra det meste af det, vi ser i tv. For godt nok er det en effektiv måde at skabe sammenhæng på i en kompleks fortælling, men en speakstemme har også en tendens til at blive 'sandhedens stemme'. Og sandheden om Grønland ønsker jeg som dansker ikke at tage patent på.

Da Trump annoncerer, at han gerne vil

købe Grønland, skaber det stor forargelse over hele verden.

I Grønland er der bred enighed om, at man ikke vil lade sig købe af nogen som helst, men udmeldingen skaber samtidig stolthed. For grønlandere oplever, at danskere ser ned på dem og opfatter deres land som et sort hul, man bare pøser en masse penge ned i.

Jeg vælger at tage Trumps udmelding med i filmen, fordi den tydeliggør det geopolitiske dilemma, Grønland står i. De fleste grønlandere ønsker sig brændende at blive selvstændige, men det kræver massive udenlandske investeringer i bl.a. miner og infrastruktur.

Kineserne vil gerne hjælpe Grønland med at blive økonomisk uafhængigt af Danmark, men vil amerikanerne acceptere det?

Efter 9 års vedholdende indsats bliver 'Kampen om Grønland' udvalgt til at være åbningsfilm på CPH:DOX i marts 2020.

Det er en kæmpe ære, og det gør mig særligt glad, at filmen af festivaldirektøren beskrives som »klog og kompleks«, og at hun synes, den giver det menneskelige nærvær, der skal til for at forstå, hvad der er på spil i Grønland. Det, der dog betyder mest for mig, er, at Paninnguaq efter at have set filmen udbryder, at »det føles, som om den er fortalt indefra«.

For hvis man som grønlander ikke kan se sig selv i filmen, har jeg fejlet. Jeg håber, at 'Kampen om Grønland' vil medvirke til at skabe grundlag for en mere konstruktiv debat om selvstændighed og identitet i Grønland, på Færøerne og i Danmark.